

Mirosław Kiwka

"Dwie antropologie : Tomaszowa a Marcelowa teoria człowieka", Ignacy Dec, Wrocław 1995 : [recenzja]

Wrocławski Przegląd Teologiczny 4/1, 162-164

1996

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

poprzestawało jedynie na biernym oporze. Dostępne dziś źródła organów partyjnych, z których liczne teksty autor zamieścił w swojej pracy (s. 266-270), potwierdzają opinie ludzi Kościoła o nieludzkim traktowaniu człowieka przez faszystów. Szczególna wartość książki A. Reichholda polega na stawianiu odważnych pytań i szukaniu odpowiedzi w zachowanych źródłach, rzadko dostępnych masowym czytelnikom.

ks. Antoni Kielbasa SDS

Ks. Ignacy D e c, *Dwie antropologie. Tomaszowa a Marcelowa teoria człowieka*, Papieski Fakultet Teologiczny, Wrocław 1995, ss. 284.

Jest faktem niezaprzeczalnym, że czasy współczesne znaczone są bardzo dynamicznym rozwojem dyscyplin technicznych, które w dużym stopniu przysłoniły humanistyczny wymiar naszej kultury. Jako zrozumiała reakcję na ten stan rzeczy od wielu już lat daje się zauważyć znaczący wzrost zainteresowania problematyką antropologiczną. To zainteresowanie człowiekiem niejednokrotnie wyobcowanym w tak bardzo dynamicznie przeobrażającym się świecie, wyrasta z nieustannej potrzeby odkrywania sensu jego życia, rozwiązywania zagadki jego egzystencji i określenia przysługującego mu miejsca w otaczającej go rzeczywistości. Pociąga to za sobą konieczność podjęcia wysiłków mających na celu tworzenie odpowiedniej teorii człowieka. Teorii w miarę pełnej i integrującej cały szereg danych, jakie dostarczają nam różne dziedziny wiedzy o osobie ludzkiej. Taki całościowy obraz człowieka powstać może jedynie na kanwie refleksji filozoficznej, która, z natury swojej, wszystko co istnieje ujmuje z najbardziej fundamentalnego punktu widzenia, o najwyższym stopniu uogólnienia i powszechności.

W tej perspektywie jako niezwykle cenna jawi się książka ks. prof. dr hab. Ignacego Deca, rektora Papieskiego Fakultetu Teologicznego we Wrocławiu, zatytułowana: *Dwie antropologie. Tomaszowa o Marcelowa teoria człowieka*. Pozycja ukazała się nakładem Wydawnictwa wspomnianego już wyżej Papieskiego Fakultetu Teologicznego w ramach serii *Rozprawy Naukowe*. Jak już wskazuje sam tytuł, rzecz traktuje o dwóch modelach myślenia i mówienia o człowieku. Z jednej strony spotykamy model średniowieczny, w dużej mierze metafizyczny, wyrażony w myśli św. Tomasza z Akwinu. A z drugiej strony w poglądach G. Marcela znajdujemy nieco odmienny od scholastycznego model współczesny, egzystencjalistyczny, w zdecydowanej części konstruowany na bazie fenomenologicznego sposobu postrzegania rzeczywistości.

Ks. I. Dec, wieloletni wykładowca dyscyplin filozoficznych na Wrocławskiej Wszechnicy Teologicznej, w swojej pracy podejmuje się niełatwego zadania prezentacji i zestawienia sposobu budowania filozoficznej teorii człowieka u dwóch wymienionych wyżej myślicieli. Jak czytamy we wstępie Autorowi nie chodzi

o porównanie całej zawartości treściowej obydwu wizji bytu ludzkiego ani też o konfrontację występujących w nich zagadnień szczegółowych. Książka, koncentruje się na aspektach metodologicznych obydwu teorii i ma nade wszystko charakter metateoretyczny. Nie stawia sobie za cel udowadniania jakiejś tezy filozoficznej, lecz raczej skupia się na ukazywaniu dróg jakimi biegnie myśl obu filozofów, podejmując w pewnych kwestiach próbę określenia ich wzajemnych relacji. Taki punkt widzenia stanowi niewątpliwie o pewnym nowatorskim sposobie podejścia do problemu, zważywszy na fakt, że wszystkie dotychczasowe prace, traktujące o koncepcjach człowieka u św. Tomasza i G. Marcela, ujmowały zagadnienie głównie od strony treściowej.

Realizując tak wyznaczony cel, Autor wychodzi od omówienia uwarunkowań historycznych i systemowych antropologii obydwu myślicieli. Ukazuje tym samym cały szereg założeń metafizycznych i epistemologicznych, stanowiących fundament dalszych rozważań. Znajdujemy tu zatem prezentację koncepcji bytu oraz koncepcji racjonalnego poznania, czyli przedmiotu, celu i sposobu uprawiania filozofii. Pozwala to już na początku uchwycić istotne różnice występujące w kluczowych punktach ujęć filozoficznych św. Tomasza i G. Marcela. Elementami ubogacającymi problematykę omawianą w tej części książki są rozważania na temat miejsca refleksji antropologicznej w całokształcie poglądów wyżej wymienionych, oraz porównawcza charakterystyka języka filozoficznego, jakim posługują się omawiani autorzy.

Zagadnienie pierwotnego doświadczenia oraz jego przedmiotu (czyli rzeczywistości w nim dostępnej) rozważane w kategoriach punktu wyjścia tak Tomaszowej jak i Marcelowej teorii człowieka stanowi kolejny etap rozważań. Także i tu Autor dokonuje porównania stanowisk w relacji do tych dwóch węzłowych problemów.

Wyjaśnianie danych pierwotnego doświadczenia wypełnia trzecią część omawianej pozycji. Przedstawione w niej zostały kierunki w jakich nastąpiła filozoficzna interpretacja tej rzeczywistości, którą obydwaj myśliciele uznali za jawiącą się w bezpośrednim wewnętrznym doświadczeniu ludzkim. Prezentacja ujęcia Tomaszowego koncentruje się wokół zagadnienia duszy ludzkiej i jej władz. Zdaniem Akwinaty rzeczywistości te są racjami wyjaśniającymi owo samodoświadczenie człowieka. Interpretacja G. Marcela ogniskuje się zasadniczo wokół problemu więzi interpersonalnej – partycypacji osobowej, jawiących się jako zasadniczy element jego ujaśniających poszukiwań filozoficznych. W tym kontekście wiele miejsca poświęcono problematyce warunków i form partycypacji osobowej (wierność – wiara, nadzieja, miłość) a także niezwykle interesującemu zagadnieniu kreacji osobowej. Zestawienie wyników analiz oraz porównanie perspektyw interpretacji obydwu myślicieli, prowadzące w konsekwencji do określenia relacji między ich teoriami człowieka zamyka całość analiz, stanowiąc zarazem realizację zamierzonego przez Autora książki zadania. Jak więc widzimy, porównanie sposobu konstruowania teorii człowieka u św. Tomasza z Akwinu i G. Marcela w omawianej pozycji ks. I Deca sprowadza się zasadniczo do porównania dwóch istotnych etapów ich tworzenia, mianowicie: do konfrontacji punktu wyjścia oraz zestawienia filozoficznych interpretacji przyjętych w punkcie wyjścia „danych egzystencjalnych”.

Jakkolwiek u podstaw zarówno Tomaszowej, jak i Marcelowej wizji bytu ludzkiego znajduje się konkretny człowiek, doświadczający bezpośrednio swego istnienia i działania, to jednak analizy przedstawione w omawianej książce ujawniły cały szereg różnic występujących w reprezentowanym przez nich konkretnym sposobie uprawiania antropologii. Owe rozbieżności Autor *Dwóch antropologii* ostatecznie określa jako komplementarne. Św. Tomasz zbudował teorię typowo metafizyczną, a przez to bardziej uniwersalną i fundamentalną. Jako taka jest także otwarta i zdolna zasymilować inne bardziej szczegółowe wizje człowieka dając im solidne podstawy metafizyczno-epistemologiczne. Właśnie poglądy G. Marcela, formowane w tym samym kręgu myśli chrześcijańskiej, jawią się jako zdolne swoją treścią ubogacić i nadać nowego kolorytu strukturom tak misternie budowanym przez mistrza Tomasza. „W tej perspektywie Marcel swoją «egzystencjalną fenomenologią» ludzkiego bytowania niewątpliwie dopełnił Tomaszową metafizykę osoby ludzkiej” – konkluduje Autor w zakończeniu swoich rozważań.

Całość analiz prezentowanych w omawianym dziele ks. prof. I. Deca, uzupełniają dodatkowo dwa aneksy. W pierwszym z nich, traktującym o aktualności myśli tomistycznej (*Dlaczego dziś jeszcze św. Tomasz z Akwinu*) Autor, przedstawiając z jednej strony tendencje protomistyczne, a z drugiej krytyczne (antytomistyczne), występujące we współczesnej refleksji filozoficznej, wskazuje na ponadczasowe wartości Tomaszowej filozofii bytu i antropologii. Drugi aneks (*Transcendencja człowieka w klasycznym nurcie filozofii*) ukazuje obecny we współczesnych antropologiach wyrosłych na gruncie klasycznej metafizyki (między innymi w środowisku Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego – M. A. Krąpiec, kard. K. Wojtyła) bardzo istotny rys transcendencji człowieka wobec innych bytów, stanowiący o jego wyższości i swoistości wobec wszystkiego, co go otacza. Autor zwraca uwagę na podwójny wymiar transcendencji człowieka jako osoby: w stosunku do natury (przyrody) poprzez akty poznania intelektualnego, miłości i wolności, oraz w stosunku do społeczności, poprzez akty związane z faktem podmiotowości prawa, zupełności oraz godności. Kontynuując, rozważania swoje koncentruje wokół problemu transcendencji człowieka wobec przyrody, którą określa jako bardziej fundamentalną.

Obok niewątpliwych walorów merytorycznych, jakie charakteryzują całość prze-myśleń ks. prof. I. Deca, na podkreślenie zasługuje także fakt bardzo pracowitego nagromadzenia bogatej bibliografii tak w jej wymiarze źródłowym, jak też w sferze opracowań. Bez wątplenia stanowi to o swoistym bogactwie książki. *Dwie antropologie* to praca, która oferuje czytelnikowi bardzo cenne uzupełnienie i poszerzenie studium z zakresu antropologii filozoficznej.

ks. Mirosław Kiwka